
KNJIŽNA POROČILA IN OCENE

BOOK REVIEWS

Marjetka Golež Kaučič, *Ljudsko in umetno – dva obraza ustvarjalnosti*. Ljubljana: Založba ZRC, 2003. 329 str., notne transkripcije, fotografije (*Zbirka Folkloristika*).

V letu 2003 je kot druga knjiga v zbirki *Folkloristika* izšlo monografsko zaokroženo delo dr. Marjetke Golež Kaučič *Ljudsko in umetno – dva obraza ustvarjalnosti*. Razkrivanje razmerja med dvema poloma ustvarjalnega uresničevanja, med ljudskim in umetnim, je naravnano s povsem novega zornega kota in je s tem inovativno ne le v domačem, temveč tudi v tujem raziskovalnem svetu. V tem delu sta namreč vredna posebne pozornosti tako sam zorni kot kakor tudi splet znanstvenih spoznanj, ki jih je ta omogočil.

Metodološko obzorje raziskave je določala raziskovalna naravnost avtorice, vidna že v njenih dosedanjih raziskovalnih iskanjih. Izhodišče je oblikovala že njena izobrazba, ki jo je opremila s primerjalno globino, s komparativnim razumevanjem besednega ustvarjanja in sveta nasploh. To razumevanje je usmerjalo že njeno dosedanje razbiranje odnosov med ljudsko in umetno poezijo, odkrivanje vloge in pomena ljudske pesmi v sodobni slovenski poeziji in znanstvene interpretacije ponarodele pesmi in poustvarjanja. Sama je v uvodu svoje dosedanje poglede strnila v misel: *Zato je moj komparativni vid vedno razčlenjeval dvoje struktur, jih povezoval, se introspektivno usedal najprej na ljudski in nato na literarni stol, se presedal in iskal tisto, kar bi dva različna tokova povežalo med seboj v razkošno znanstveno sedalo* [9].

Zaradi takšnega odnosa do resničnosti je razumljivo, da je bil večplasten tudi pristop do tako zapletenega predmeta raziskave, kot se nam razkriva ob zastavljeni temi. Razbiranje odnosov med dvema poloma ustvarjalnega in razumevanje najraznovrstnejših dotikališč ljudskega in umetnega ji je omogočila le metoda, ki ni metodološka projekcija ene same znanstvene discipline, temveč preplet več raziskovalnih poti, ki vse vodijo k skupnemu jedru. Ob tem razbiramo elemente pozitivistične, hermenevtične, duhovnozgodovinske, strukturalistične, recepcijske, folkloristične in intertekstualne teorije, ki jih dodatno osvetljujejo posamična spoznanja sociologije, etnologije, etnomuzikologije, psihologije in literarne vede.

Raziskovalne pozornosti oziroma razbiranja literarne aktualizacije folklore so bila v tem delu deležna različna obdobja ustvarjanja, težišče pa je bilo na sodobni slovenski poeziji. Na podlagi temeljitega poznavanja mnogih študij folkloristov je tako avtorica suvereno razgrinjala razločke med folklornim in literarnim sistemom komunikacije (triada tekst–tekstura–kontekst) in si hkrati prizadevala osvetliti njuna prepletanja. Ob poglobitvi v ta vprašanja je bilo jasno, da je najustreznejši pristop h gradivu interdisciplinarna metoda, ki je vključila tudi novejšo teorijo intertekstualnosti. Intertekstualno vpenjanje ljudskega v umetno je avtorica ugotavljala na medbesedilni in intermedialni ravni: prvo raven je omogočala primerjava z zbirkami, drugo pa poslušanje pesmi v živem okolju in prek različnih medijev.

Z odkrivanjem stičišč ljudskega in umetnega je avtorica želela opozoriti na različne poti nastajanja, razvoja in spreminjanja folklore in literature. Pri tem je ugotavljala spreminjanje odnosa med ljudsko in umetno pesmijo od posnemovalnega približevanja ljudskemu prek tvorne uporabe posamičnih struktur do izrazite transformacije z dodajanjem novih pomenov in ravni. Pri tem je upoštevala ne le časovno premico, temveč tudi avtorstvo, socialne opredelitve ter funkcijske ravni in estetske razsežnosti.

Jedro dela je razdeljeno na osem poglavij, ki si sledijo od teoretskih opredelitev ljudskega in

umetnega prek diahronega pregleda trpno-tvornega razmerja med ljudskim in umetnim v času od razsvetljenstva do sodobnosti pa vse do ponarodele pesmi in ponarodevanja, osvetljenega teoretsko in zgodovinsko. Posebno poglobljeno branje zahteva od bralca četrto poglavje, ki na najširši način razbira ljudsko in umetno v posamičnih medbesedilnih nizih, od t. i. krepkih do t. i. šibkih medbesedilnih nizov. Tem razmerjem in njihovi muzikalni razsežnosti se avtorica posveča v naslednjem poglavju, ki išče odgovor na vprašanja, zakaj, kdaj in kako so sodobni ustvarjalci iskali odnosnice prav v ljudski pesmi. Postmoderna literarizacija ljudskega razkriva s tem razumevanjem povsem nove pomene.

O razmerju med ljudskim in umetnim je najbolj poglobljeno spregovorila ob analizi sodobne slovenske poezije, ki jo zamejuje z letnicama 1958 in 2000. V težišče so uvrščeni najpomembnejši medbesedilni aspekti in odnosnice med ljudskim in umetnim. Kulturni spomin, ki ga zmore odkrivati teorija medbesedilnosti, je razkrivala predvsem ob delu treh sodobnih slovenskih pesnikov. V analizi njihovih del je pristop avtorice, utemeljen v temeljitem poznavanju in prikazu mnogih študij folkloristov, najjasneje izražen. Šele ta analiza je pokazala, da ne gre le za evidentiranje in identifikacijo teh pojavov, temveč za njihovo interpretacijo. Prav ta namreč lahko odgovori na vprašanje, kako to, da je do takšnega razmerja do ljudskega prišlo prav v obdobju izjemne modernizacije jezika in eksperimentiranja z njim.

Posebno poglavje tako namenja poeziji Svetlane Makarovič, ki je bila tolikšne pozornosti deležna zaradi motivike, verznihi struktur, stilizacije ritma, citatov in aluzij ter izjemnih inverzij. Temu sledi razkrivanje sorodnega in hkrati različnega pesniškega sveta Gregorja Strniše in Vena Tauferja, ki sta vzpostavila vsak svojo obliko tvornega odnosa do sveta ljudskega. S pogloblitvijo, ki tudi od bralca zahteva izredno pozornost, razkriva njun mišljenjski svet in njegove medbesedilne razsežnosti. Tem poglavjem bolj kot ekskurz in kot iztočnica za delo v bodoče sledi osmo poglavje, namenjeno razbiranju vloge ljudske pesmi v romanu Jožeta Snoja *Fuga v križu*.

V delu Marjetke Golež Kaučič ima torej teorija intertekstualnosti kot pot do razumevanja razmerja med besedili oziroma njihovega prepleta izjemen pomen. Pri tem je posebna avtoričina pozornost veljala medbesedilnim nizom in medbesedilnim odnosnicam oziroma medbesedilnim figuram in zvrstem. Prav medbesedilni nizi so ob aktualizaciji določenih prvin vzpostavljali nove pomene in odstirali nove razsežnosti. Ob izčrpnem in pozornem sprehodu po številnih poteh med ljudskim in umetnim avtorica ugotavlja, da si ravnine med ljudskim in umetnim ne stojijo več v vrednostno-estetskem nasprotju. Čeprav je meja med njunima poetikama jasna, sta ob pregledu vsebinskih in formalnih odnosnic, idejnih in filozofskih identifikacij in negacij ter kot igra in eksperiment povsem enakovredni vrednoti.

Ljudska pesem in umetna poezija sta bili v zgodovini njunih raziskovanj dve ločeni kategoriji, dve poetiki, ki sta se v življenju oplajali druga ob drugi, raziskovalcem pa povzročali nelagodje. Razumevanje tradicionalnega razmerja med ljudskim in umetnim, doslej razumljeno kot tehtanje enega in drugega, se je z delom Marjetke Golež Kaučič preselilo na povsem drugo raven. Na raven zaznavanja tistih elementov v posamičnih besedilih, ki dobivajo v novem kontekstu povsem nove pomene in nove razsežnosti. Te razsežnosti se ne merijo več s primerjanjem, temveč s sporočilom samim.

Monografija Marjetke Golež Kaučič *Ljudsko in umetno – dva obraza ustvarjalnosti*, ki interdisciplinarno povezuje folkloristiko in literarno teorijo, je prvi in hkrati izčrpen poskus prenosa medbesedilnosti v razumevanje razmerij med ljudskim in umetnim slovstvom. Z močjo, ki jo nudi teorija intertekstualnosti, je avtorici uspelo ovrednotiti moč sodobnih slovenskih pesniških besedil, prek katerih tudi preprosta ljudska govorica spregovori drugače. S to raziskovalno

naravnostjo pa avtorica ni odprla nove smeri samo pri nas, temveč tudi na tujem. Prav zato je delo, ki razkriva široko teoretsko obzorje in sposobnost življenja v razne ustvarjalne ravni posamičnih avtorjev, vredno poglobljenega branja, ki je zaradi zahtevnosti pisanja tudi nujno potrebno.

Marija Klobčar

Bruno Ravnikar, *Kinetografija, ples in gib*. Kranj: Zveza ljudskih tradicijskih skupin Slovenije, 2004. 139 str., risbe in kinegrami.

Kinetografija s svojo ameriško vrstnico labanotacijo je danes najpopolnejši sistem za zapisovanje gibanja človekovega telesa. Omogoča najnatančnejše zapise gibov v prostoru in časovnem poteku, je pregledna in jasna. Njen avtor je nemški koreograf madžarskega rodu Rudolf von Laban, ki jo je javnosti prvič predstavil leta 1928, izpopolnjeno pa 1937. Njegovo delo je v Evropi nadaljeval in razvijal Albrecht Knust, v Ameriki pa Ann Hutchinson, medtem ko danes to delo opravlja mednarodni svet za Labanovo kinetografijo (I.C.K.L.). Kinetografija se je kot mednarodni sistem najmočneje uveljavila v plesni folkloristiki, prva ga je začela v tovrstnih strokovnih publikacijah uporabljati Madžarska. Po tečaju za kinetografijo, ki ga je na pobudo Glasbenonarodopisnega inštituta organizirala takratna Zveza društev folkloristov Jugoslavije leta 1956 v Ljubljani pod vodstvom Pina Mlakarja, je bil ta sistem za zapisovanje ljudskih plesov sprejet tudi v slovenski etnokoreologiji. Prvi ključ za razumevanje tega plesopisa, ki je bil dodan kot priloga k izdaji slovenskih ljudskih plesov Primorske, je sestavil dr. Henrik Neubauer.

Za uveljavitev kinetografije v folklorno-plesni dejavnosti ima največ zaslug dr. Bruno Ravnikar, ki je že l. 1969 izdal priročnik z naslovom *Koreografija ljudskega plesa*, kinetografija pa je postala tudi eden od predmetov na seminarjih za vodje folklornih skupin. Leta 1980 je pripravil *Kinetografijo*, kjer je ta plesni sistem opisal v obširnejši obliki, in ji dodal še 300 kinegramov ljudskih plesov iz različnih krajev nekdanje Jugoslavije. Ker je knjiga pošla in se je kinetografija od svojega nastanka do danes izpopolnila z novimi znaki, se je avtor odločil za novo izdajo knjige, ki upošteva dejansko stanje.

V uvodnem delu avtor na kratko obrazloži razvoj zapisovanja plesov, opiše nekatere sisteme in nastanek kinetografije ter kritično ovrednoti opisne sisteme, še posebej sistem Marije Šuštarjeve, ter simbolične sisteme, kakršen je bil npr. poskus Tončke Maroltove. Sistema Marije Šuštarjeve in Tončke Maroltove predstavi tudi s primeri. Nato sledi glavni del z opisom kinetografije, za katero avtor pravi, da je *najbolj izpopolnjen simboličen sistem, saj analiza gibanja izbaja iz samega plesalca. Zapis je simetričen, kot je simetrično človeško telo, in se v vsej popolnosti in enakovrednosti upošteva tudi tretja razsežnost. Časovni potek je linearen in lahko v vsakem trenutku odčitamo položaj telesa. Zato je uporaben za zapisovanje vseh vrst gibanja telesa, ne samo plesa!* Predstavitev kinetografije je razdeljena po smiselnih poglavjih (npr. smeri, pozicijski znaki, geste nog, upogibanje kolena, geste rok, skok, obrat, deli telesa, vzajemna razmerja, gibanje po odru, nošenje in vožnja, partitura, dinamika), opisi znakov so razumljivi, po potrebi dokumentirani z risbami, kar olajšuje razumevanje. Seveda avtor ne navaja vseh znakov, ki jih danes kinetografija premore, vendar toliko, da bodo lahko priročnik koristno uporabljali vsi, ki se na Slovenskem ukvarjajo s plesom. Na koncu opisa kinetografije so dodani še zastareli znaki, ki jih najdemo v mnogih kinegramih slovenskih ljudskih plesov, izdelanih pred uvedbami novih znakov.

Opisu kinetografije sledi še nekaj zanimivih poglavij, ki prinašajo primere z zapisi različnih